

УДК 336: 631.162

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ АКТИВІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.В. Петруня

Одеський державний аграрний університет

Розглянуто різні точки зору щодо методики оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. Запропоновано нові підходи до визначення показників фінансової стійкості.

Вступ. Структура джерел утворення активів сільськогосподарських підприємств представлена основними складовими: власним капіталом і позиковим капіталом. Їх аналіз необхідний зовнішнім користувачам бухгалтерської звітності (банківським установам, кредиторам, постачальникам, покупцям, інвесторам). Результати такого аналізу дозволяють визначати ступінь забезпеченості підприємства власним капіталом для здійснення безперервної діяльності, гарантованого захисту коштів кредиторів і покриття зобов'язань перед ними, розподілу суми отриманого прибутку серед учасників-акціонерів; ступінь фінансової залежності підприємства, види і умови залучення позикових коштів, напрями їх використання, ризик можливого банкрутства підприємства у випадку пред'явлення вимог з боку кредиторів. Саме тому необхідно чітко визначитись із методикою визначення та трактування значень показників фінансової стійкості, чому і присвячені наші дослідження.

Метою дослідження є розробка пропозицій щодо удосконалення

методики визначення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні аспекти економічного аналізу операцій з власним капіталом та фінансової стійкості підприємства розглядалися в періодичних виданнях, в науково-практичній літературі та в матеріалах науково-практичних конференцій. Як свідчать результати дослідження визначення поняття та типів фінансової стійкості, коефіцієнти, що використовуються для аналізу фінансової стійкості підприємства, наведені в навчальній літературі вітчизняними та зарубіжними авторами – М.І. Бакановим, Ф.Ф. Бутинцем, А.Н. Ковальовим, Є.В. Мнихом, П.Я. Поповичем, Н.О. Русак, Г.В. Савицькою, Г.А. Соколовою, І.Д. Ференцем, А.Д. Шереметом. Однак на сьогодні залишається невирішеним питання, які нормативні значення показників фінансової стійкості застосовувати для проведення економічного аналізу. Тому необхідне поглиблене вивчення методики проведення аналізу фінансової стійкості підприємства, уточнення порядку розрахунку основних показників, їх нормативних значень та типів фінансової стійкості.

Результати дослідження. Фінансовий стан підприємства характеризується сукупністю показників, які виражають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів. Він є синтетичним виразником операційної, фінансової та інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання. Фінансовий стан залежить не від одержаних доходів чи наявності активів, а від того, наскільки раціонально та ефективно використовуються засоби і предмети праці.

У ринковому середовищі, коли господарська діяльність підприємства і його розвиток здійснюються на принципах самофінансування, а при нестачі власних фінансових ресурсів – за рахунок позичкових коштів, важливо дати аналітичну оцінку фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел. Запас джерел власних коштів – це запас фінансової стійкості підприємства за умови, що його власні кошти перевищують позикові.

Відтак слід вести мову про необхідність розгляду фінансової стійкості

підприємств через призму власного капіталу, оскільки власний капітал забезпечує фінансову стійкість підприємства. Величина власного капіталу свідчить про можливість підприємства забезпечувати права кредиторів. Власний капітал є джерелом утворення господарських засобів. Перевищення вартості активів над зобов'язаннями становить вартість власних засобів підприємства, в тому числі його прибуток.

Пасив балансу відповідно до П(С)БО 2 “Баланс” має п'ять розділів: “Власний капітал”, “Забезпечення наступних виплат і платежів”, “Довгострокові зобов'язання”, “Поточні зобов'язання”, “Доходи майбутніх періодів”. У першому розділі “Власний капітал” пасиву балансу представлена інформація про джерела власних засобів підприємства. Тут містяться відомості про розміри статутного капіталу, додаткового капіталу, резервного капіталу, нерозподілених прибутків (непокритих збитків). Зростання розміру позикового капіталу без адекватного збільшення власного капіталу призведе до зниження фінансової стійкості.

Фінансова стійкість оцінюється на підставі співвідношення власних і позикових джерел утворення активів підприємства, темпів зростання власного капіталу внаслідок господарської діяльності підприємства, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, забезпеченням матеріальних оборотних засобів власними джерелами.

Для оцінки фінансової стійкості підприємства використовується взаємопов'язані між собою показники. Проаналізувавши літературу з економічного аналізу, можна зробити наступні висновки. На сьогоднішній день серед провідних вчених і науковців немає єдності щодо застосування коефіцієнтів фінансової стійкості. Вважаємо неправильним застосування лише таких коефіцієнтів: коефіцієнта мобільності оборотних засобів підприємства, коефіцієнта майна виробничого призначення, коефіцієнта матеріальних оборотних засобів, різниці власного та статутного капіталів, частки статутного капіталу у власному капіталі, коефіцієнта забезпечення матеріально-виробничих запасів власними оборотними засобами, коефіцієнта маневреності функціонального капіталу, коефіцієнта співвідношення

поточних активів і нерухомості, коефіцієнта забезпеченості кредиторської заборгованості власними засобами, коефіцієнта забезпеченості власними засобами, коефіцієнта поточної заборгованості, коефіцієнта покриття заборгованості власним капіталом (платоспроможності), коефіцієнта відношення виробничих активів і вартості майна, коефіцієнта окупності відсотків за кредит, коефіцієнта забезпечення необоротних активів власним капіталом, рівня інвестиційного капіталу, коефіцієнта фінансової напруги, коефіцієнта страхування статутного капіталу, коефіцієнта страхування власного капіталу, коефіцієнта забезпеченості оборотних активів робочим капіталом, які запропоновані такими авторами, як І.Т. Балабанов [1], А.Д. Шеремет [10], Р.С. Квасницька [3], В.М. Радіонова [7], А.Н. Ковальов [4], Н. Ткаченко [9], Г.В. Савицька [8]. Це пов'язано з тим, що наведені коефіцієнти ускладнюють аналіз фінансової стійкості і не надають потрібної інформації для цілей управління.

Існують спільні погляди [1;2;4] щодо застосування таких коефіцієнтів, як коефіцієнта автономії, коефіцієнта фінансової залежності, коефіцієнта маневреності робочого капіталу, коефіцієнта співвідношення позикового капіталу і власного капіталу, коефіцієнта забезпечення власними оборотними засобами. Переважна більшість авторів визначають нормативне значення коефіцієнтів на рівні $\geq 0,5$; $< 2,0$; $> 0,5$; $< 0,5$; $\geq 0,1$ відповідно.

Лахтіонова Л.А. [5] пропонує оцінити фінансовий стан підприємства за такою системою показників: коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневреності робочого капіталу, коефіцієнт структури фінансування необоротних активів, коефіцієнт накопичення амортизації, коефіцієнт реальної вартості активів, коефіцієнт мобільності засобів підприємства.

Нормативне значення коефіцієнтів набуває змін з причин застосування авторами різної методики їх розрахунку та використання зарубіжних розробок. Важливим показником, який характеризує фінансову стійкість, є коефіцієнт автономії. Його наближення до одиниці (критичне значення фінансової автономії) свідчить про зростання фінансової стабільності

підприємства. Зростання коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів також є свідченням зміцнення фінансової стабільності, оскільки вказує на тривалий фінансовий потенціал підприємства і можливості маневрування власними ресурсами. Аналогічно оцінюється і зміна коефіцієнта маневрування власними коштами.

Згідно із рекомендаційно (нормативно) встановленою «Методикою проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій», затвердженою Наказом Агенства з питань запобігання банкрутству від 27.06.1997р. розрізняють наступні показники фінансової стійкості:

- коефіцієнт незалежності (автономії), який розраховується як відношення сукупного власного капіталу до загальної величини капіталу підприємства (валюти балансу);
- коефіцієнт заборгованості, який розраховується як відношення запозиченого капіталу до сукупного власного капіталу підприємства;
- коефіцієнт самофінансування, який розраховується як відношення сукупного власного капіталу до запозиченого капіталу підприємства;
- коефіцієнт фінансової напруги, який розраховується як відношення запозиченого капіталу до загальної величини капіталу підприємства (валюти балансу).

Розрахувавши виділені вище коефіцієнти за фактичними даними підприємства, їх значення порівнюємо з такими рекомендаційними значеннями вказаних показників [6]: коефіцієнт незалежності (автономії) $>0,5$; коефіцієнт заборгованості ≤ 1 ; коефіцієнт самофінансування ≥ 1 ; коефіцієнт фінансової напруги $< 0,5$.

На сьогодні в Україні набуло поширення застосування західних методик розрахунку фінансових коефіцієнтів. Функціонуючі в інших країнах світу методики аналізу фінансової стійкості здебільшого неспроможні правильно оцінити стан справ саме в Україні. Вивчення підходів до проведення аналізу фінансової стійкості, які запропоновані різними

авторами, дозволяє з'ясувати, що на сьогодні відсутня єдина методика розрахунку фінансових коефіцієнтів. Тому потрібно розробити науково обґрунтовану методику, яка б задовольнила інтереси широкого кола користувачів. Адже фінансові показники повинні давати об'єктивну і точну характеристику фінансового стану підприємства, його стійкості; для всіх показників мають бути зазначені числові нормативи діапазону їх змін як у просторі, так і в часі.

З огляду на проведені дослідження, пропонуємо в Україні в сучасних умовах застосовувати для оцінки фінансової стійкості наступні показники:

– коефіцієнт автономії – характеризує питому вагу власного капіталу підприємства в загальній сумі коштів, авансованих в його діяльність. Чим вище величина цього коефіцієнта, тим більш фінансово стійке, стабільне і незалежне від зовнішніх кредиторів підприємство.;

– коефіцієнт фінансового леверіджу (співвідношення позикового і власного капіталу) – характеризує обсяг позикових засобів на одиницю власного капіталу. Зростання коефіцієнта фінансового леверіджу в динаміці свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів;

– коефіцієнт заборгованості (концентрації позикового капіталу) є оберненим коефіцієнту автономії. Зростання показника в динаміці свідчить про збільшення питомої ваги залучених коштів у фінансуванні підприємства;

– коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності визначається як відношення власного і довгострокового позикового капіталу до загальної величини капіталу;

– коефіцієнт довгострокової заборгованості характеризує підвищення інвестиційної активності за рахунок залучення довгострокових кредитів;

– коефіцієнт поточної заборгованості характеризує питому вагу короткострокового позикового капіталу в загальній його сумі;

– коефіцієнт маневреності власного капіталу визначається як відношення власних оборотних активів до капіталу, що належить власнику, і

характеризує мобільність власних коштів, можливість швидкої заміни умов господарювання та ринкового середовища. Величина цього показника суттєво залежить від структури капіталу і галузевої належності підприємства;

– коефіцієнт страхування бізнесу показує суму капіталу, зарезервовану підприємством на кожну гривню вартості майна.

Висновки. Узагальнюючи вказані показники та пропонуючи методику їх розрахунку, слід знову звернути увагу на те, що саме ми відносимо до показників власного і позикового капіталу. Справа в тому, що визначення власного капіталу для розрахунку показників фінансової стійкості різні економічні школи розуміють по-різному. Згідно з одними вченими, власний капітал визначають лише як підсумок за кодом 380 ф. 1 "Баланс" (1-й розділ пасиву), інші – як підсумок кодів 380 „Власний капітал” і 430 „Забезпечення наступних витрат і платежів”.

Таблиця 1. Показники оцінки фінансової стійкості підприємства

<i>№ з/п</i>	<i>Показник</i>	<i>Порядок розрахунку (за даними ф. № 1 Баланс)</i>	<i>Нормативне значення</i>
1	Коефіцієнт автономії	$\Sigma \text{ P } 380, 430, 630 / \text{ P } 640$	$\geq 0,5$
2	Коефіцієнт фінансового леверіджу	$\Sigma \text{ P } 480,620 / \Sigma \text{ P } 380, 430, 630$	$\leq 1,0$
3	Коефіцієнт заборгованості	$\Sigma \text{ P } 480, 620 / \text{ P } 640$	$\leq 0,5$
4	Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	$\Sigma \text{ P } 380, 430, 630, 480 / \text{ P } 640$	$\geq 0,6$
5	Коефіцієнт довгострокової заборгованості	$\text{ P } 480 / \text{ P } 640$	$\leq 0,5$
6	Коефіцієнт поточної заборгованості	$\text{ P } 620 / \text{ P } 640$	$\leq 0,5$
7	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\Sigma \text{ P } 260, 270\text{-P}080 / \Sigma \text{ P } 380, 430, 630$	$\geq 2,0$
8	Коефіцієнт страхування бізнесу	$\text{ P } 340,400,410 / \text{ P } 640$	$\geq 0,1$

Ми поділяємо точки зору про те, що до складу суми власного капіталу слід відносити також забезпечення наступних витрат і платежів (код 380 – 2-й розділ пасиву) та витрати майбутніх періодів (код 630 – 5-й розділ пасиву). Але розрахунок суми позикового капіталу не викликає розбіжностей і більшість вчених є одностайними у його визначенні, пропонуючи його розраховувати як суму довгострокових зобов'язань (код 480 – 3-й розділ

пасиву) та поточних зобов'язань (код 620 – 4-й розділ пасиву). Така достовірна і об'єктивна інформація про фінансовий стан, зокрема про фінансову стійкість підприємства, необхідна інвесторам, що бажають вкласти свої кошти у активи сільськогосподарських підприємств, кредиторам, зацікавленим у своєчасному погашенні своїх вимог, банкам, що видали кредит, органам державного управління та іншим суб'єктам ринкових відносин.

Література

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: учеб. пособие. - 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2002. -528 с.
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс.- К.: «Ника-Центр», Эльга - 2005. – 578 с.
3. Квасницька Р.С. Управління цільовою структурою капіталу підприємств. Дисертація на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук. – Хмельницький, 2005. – 173с.
4. Ковалев В.В. Управление финансами. – М.: “ФБК-ПРЕСС”, 1998. –612с.
- 5.Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств. – К.: КНЕУ, 2004. –365с.
- 6.«Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій». Наказ Агенства з питань запобігання банкрутству від 27.06.1997р. // [http:// www. rada/ gov. ua /](http://www.rada.gov.ua/)
- 7.Радионова В.М., Федотова М.А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. – М.: “Перспектива”, 2002. –280с.
- 8.Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 7 изд., перераб. и доп. – Минск: ООО „Новое знание”, 2005. – 672 с.
- 9.Ткаченко Н. Методика розрахунку оцінки фінансової стійкості підприємства // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – №9. – С.102-103.
10. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа – М.: ИНФРА, 2002. – 386 с.

Н.В. Петруня. Методические аспекты оценки финансовой устойчивости сельскохозяйственных предприятий

Рассмотрены различные точки зрения по методике оценки финансовой устойчивости сельскохозяйственных предприятий. Предложены новые подходы к определению показателей финансовой устойчивости.

N.V. Petrunya. Methods of agricultural enterprises financial stability estimation in according to assets forming

The different views of methods of agricultural enterprises financial stability estimation in according to assets forming have considered. The proposals of new method approaches financial stability indicators have created.